

Naujienu Antroji Dalis

NR. 926

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXV METAI

SSSR - TARPTAUTINIS NUSIKALTĖLIS

Norint pažinti, kas yra bolševikinis arba sovietinis komunizmas, pirmiausia reikia pažvelgti į jo atsiradimo pradžią, o tada įsitikinsime, jog jo jau pati prigimtis yra asocialinė. Imant pasauliniu mastu, ji net ir sadistinė. Nuo pat 1918 metų Rusijoje spalio perversmo, ten tik plėšimai, prievartavimas, žudymai. Ir tas atliekama proletariato, darbininkų, valstiečių, darbo žmonių vardais. SSSR valstybės valdovai visai mažai kreipia dėmesio į tų žmonių reikalus, kurių vardu spekuliuoja, priešingai — tie daugiausia ir kenčia.

Sovietai ir draugus pasirenka sau lygius. Ar Hitlerinė Vokietija nebuvo lygi jiems grobikė ir žudikė? Argi nieko nesako SSSR ir Ribbentropo Vokietijos vardu 1939.VIII.23 ir IX. 28 Maskvoje pasirašytos slapto sutartys, pasidalinančios Pabaltijo valstybes? Tai be moralės, teisės ir teisingumo jausmo valdovai. Sąžinė jiems neegzistuoja. Akiplėšiškas melas ir sukčiavimas — jų keldrodžiai.

Vykstant II pas. karui, į Teheraną atvyko JAV prezidentas Rooseveltas, Anglijos premjeras Churchillis ir SSSR maršalas Stalinas. Pasibaigus jų konferencijai, jie 1943.XII.2 pasirašė ir paskelbė susitarimą, kuriame buvo pasakyta ir taip:

„...Mes kviečiame bendradarbiauti visas tautas, mažas ir dideles, kad būtų panaikinta pasaulyje tironija ir vergija, priespauda ir persekiojimas...“

Kai pasibaigė II pas. karas, 1945.VI.26 JAV San Francisco mieste pasirašyta Jungtinių Tautų Charta (statutas), įsteigta Jungtinių Tautų Organizacija (UNO). Tai pakaitalas po I pas. karo įsteigtos Tautų Sąjungos.

Chartos įžangoje tarp kitko pasakyta:

„Mes Jungtinių Tautų žmonės, nusistatę apsaugoti būsimąsias kartas nuo karo ryškštės, kuris du kart per mūsų amžių yra įstūmęs žmoniją į neapsakomą vargą, ir

Dar kartą patvirtinti savo tikėjimui pagrindinėmis žmogaus teisėmis, žmogaus asmenybės garbingumu ir vertingumu, vyrų ir moterų ir tiek didžiųjų, tiek mažųjų tautų teisių lygybe, ir

Nustatyti sąlygoms, kuriomis būtų galima išlaikyti teisybę ir pagarbą prievolėms, kurios kyla iš sutarčių ir kitų tarptautinės teisės šaltinių...“ (Naudojuosi J. Bukotos vertimu J. M.).

Chartos I skyriuje aprašyti „Tikslai ir principai“. Jų dalį citatorius primename:

“2. Plėsti draugiškus tautų santykius, paremtus tautų teisių lygybės ir apsisprendimo gerbimu...“

Straipsnis 2

1. Organizacija yra grindžiama visų jos narių suvereninės lygybės principu.

4. Visi nariai savo tarptautiniuose santykiuose privalo susilaikyti vartoję grasinimą arba smurtą prieš bet kurios valstybės žemių neliečiamybę arba politinę nepriklausomybę arba kitu kuriuo būdu, kuris nesiderintų su Jungtinių Tautų tikslais”.

O ką rusai padarė su Vengrija ir Čekoslovakija?

Antrame skyriuje kalbama apie JTO narius:

“Straipsnis 3. Pirmutiniais Jungtinių Tautų nariais privalo būti valstybės, kurios, dalyvusios San Francisco Jungtinių Tautų Konferencijoje dėl Tarptautinės Organizacijos įsteigimo arba pasirašiusios 1942 m. sausio 1 d. Jungtinių Tautų pareiškimą, pasirašo šią chartą, ir ją ratifikuoja pagal 110-ąjį straipsnį.”

Kas gi tas 1942.I.1 Jungtinių Tautų pareiškimas? Tai Atlanto Charta, kurią JAV prezidentas Franklin D. Rooseveltas ir Anglijos premjeras Winston G. Churchill pasirašė Atlanto vandenynė, “Prince of Wales” laive, 1941.VIII.14, o jos principus 1942.I.1 pripažino tarp daugelio valstybių ir Sovietų Sąjunga. Šios chartos arba pareiškimo 3 straipsnyje yra pasakyta: “...Turi būti atstatytos suvereninės teisės ir vyriausybės tų kraštų, kuriems tai buvo jėga atimta”. Ar sovietai tas teises Pabaltijo tautoms atstatė?

Aišku, visoms pavergtom tautoms ši žinia buvo labai džiugi. O kai 1945.II.11 buvo paskelbta Jaltos deklaracijoje žinia, kad tautos, kurių suvereninės teisės užgrobtos jas atgaus, savivalda bus atstatyta, kiekviena tauta turi teisę pasirinkti savo valstybės santvarką — džiaugsmui nebuvo galo ir belaukiant pažadų ištesėjimo, beveik baigė kantrybę išsekti. Bet Potsdamo konferencija 1945.VII.17-VIII.2 visas viltis sužlugdė ir apgaubė juodu košmaru. Sovietai iš jų okupuotų kraštų ėmė viską grobti ir gabenti į savo “gerybėmis pertekusią” tėvynę, pabėgėlius versti į pavergtas tėvynes grįžti, Karaliaučiaus sritį prijungė prie Leningrado apygardos, Sovietų sauvaliavimui galo nesimatė: moteris prievartavo, pasipriešinusias šaudė, vyrus ir šaudė ir trėmė į Sibirą. Net ir (Nukelta į 2 psl.)

M. ŠILEIKIS

PRIE LANGO (tapyba)

Iš šiandien atidaromos parodos Balzeko muziejuje

K. ARAMAS

ISTORIJOS PĖDSAKAI

Atskleidę kokią nors antikinio meno istoriją ir truputį pagalvoję, mes šiandien negalėsime nesistebėti. Atrodo, kad knygų autoriai galėjo be jokio vargo tiksliausiai nurodyti, ką kokia statula vaizduoja. Štai ši galvė, kurią iškasė valstietis iš Kampanijos, yra Augusto, tasai raitelis — Marko Aurelijaus statula, o čia yra bankininkas Lucijus Cecilijus Jukundas; arba net dar tiksliau: štai Praktitelio Apolonas Sauroktonas, štai Polikleto amazonė, o šią vazą puošia nesignuotas Durio paveikslas, vaizduojąs Dzeusą, pagrobiantį miegančią merginą.

Ar pagalvoja kas iš mūsų, iš kur paimti šie daviniai, kaip žmonės susivokė, kieno ta ar kita skulptūra ir ką ji vaizduoja, ypač kad pačiuose kūriniuose nėra nei kūrėjo vardo, nei kūrinio pavadinimo?

Muziejuose mes matome pageltusius, sudūlėjusius papirusų ritinius, kuriuose savo žymes paliko išlūsi šimtmečiai, matome vazų šukes, reljefines plokštes, kolonas, išmargintas keičiausiais paveikslais ir ženklais, hieroglifais ir dantiraščiu. Mes žinome, kad yra žmonių, mokančių šiuos ženklus skaityti ir skaitančių taip, lyg čia būtų laikraštis ar knyga. Ar mes suprasime, kiek reikėjo įžvalgumo, norint išaiškinti tuos ženklus ir kalbas, kuriomis jau ir tais laikais niekas nekalbėjo ir nerašė, kai šiaurės

Europa dar buvo barbarų kraštas? Ar mes įsivaizduojame, kaip žmogus aplamai galėjo susiekti tų negyvų ženklų prasmę?

Štai sklaidome nūdienių istorikų veikalus. Jie mus supažindina su senovės tautomis, kurių kultūrinis palikimas vienaip ar kitaip veikia mūsų kalbą, mūsų papročius, skverbiasi į mūsų meno kūrinius, lyg būtų mums betarpiškai perteiktas kraujo ryšiais, nors jų gyvenimą nuo mūsų skiria didžiuliai, rodos, tiesiog neišmatuojami laiko ir erdvės nuotoliai. Ir vis tik mes susiduriame ne su padavimais ar pasakomis, o visų pirma su skaičiais, datomis, valdovų vardais, mes sužinome apie karus ir taikos laikmečius, patiriame, kaip atrodydavo namai ir šventyklos ir kas jose dėdavosi. Mums paaiškėja, kaip tautos gyvendavo, klestėdavo ir nykdavo, pagaliau, nors būtų aprašoma žila senovė, kada žmonės dar nemokėjo mūsų skaičiuoti laiko ir neturėjo kalendoriaus, nurodomos įvykių datos, kurios pasako ne tik metus, bet net mėnesį ir dieną.

Iš kur paimtos visos šios žinios, visi šie tikslūs ir konkretūs chronologiniai duomenys?

Mes papasakosime apie archeologijos mokslo formavimąsi, apie jo vystymąsi, ir nieko neaplenksime. Daugelis čia ką tik paliestų klausimų mūsų veikalą skaitantiems vėliau pa- (Nukelta į 6 psl.)

SSSR - TARPTAUTINIS NUSIKALTĖLIS

(Atkelta iš 1-mo psl.)

keliems metams praslinkus po karo Sovietų Sąjungos savivalimas nesibaigė: pavergtas tautas ėmė naikinti tremimais į Rusijos ir Sibiro vergų stovyklas, belaisvių nepaleido, visus bent ką prieš pasisakiusius teisė ir šaudė.

Jungtinių Tautų Organizacija (UNO) nepajėgė Sovietų Sąjungos suvaldyti, nes jai pataikavo (ir pataikauja). Pagaliau 1948.XII.9 Jungtinių Tautų pilnatis plenitimo posėdyje Paryžiuje priimta Genocido Konvencija. Joje tarp kitko pasakyta:

"2 straipsnis. Genocidas yra visiškas arba dalinis tautos sunaikinimas; o taip pat sunaikinimas kalbinės, rasinės arba religinės grupės šiais būdais: (a) Bet kurios tos grupės narių žudymas; (b) Rimtu fiziniu ar dvasiniu tų grupių narių žalojimu; (c) Bet kurią tų grupių eksponavimą sąmoningai tokioms gyvenimo sąlygoms, kurios vedą prie visiško arba dalinio fizinio sunaikinimo; (d) Taikant priemones, trukdančias bet kuriai grupei daugintis; (e) Priverstinis vienos kurios grupės vaikų perkėlimas į bet kokią kitą grupę."

Jungtinių Tautų organizacijos nariai tikėjosi, jog sovietai ją vykdys. Bet kur tau! Netikusi J. T. charta 27 str. 3 pastraipa jiems suteikė veto teisę, tai jie jai ir naudojami. Kas tik jiems nepatinka, tuoj ir rėkia "niet". Žinoma, ir "niet" — visi J. T. nariai, kurie tik nepriklauso sovietų blokui, ir nuleidžia nosis, ir net galingoji Amerika.

Jungtinės Tautos ėmėsi dar vieno eksperimento: 1949.XII.1 visuotinis susirinkimas priėmė rezoliuciją:

"1. Susilaikyti grasinti ar naudoti jėgą tais atvejais, kada toks veiksmas prieštarautų UNO charteriui.

2. Susilaikyti nuo grasinimų ir veiksmų pažeidžiančių bet kurio krašto nepriklausomybę ar teritorijos neliečiamybę ar sukelti ten civilinį karą.

3. Lojaliu vykdėti visus tarptautinius susitarimus.

4. Pilnai bendradarbiauti su visais UN organais ir suteikti visą laisvę jiems vykdant pavestas pareigas.

5. Suteikti visišką politinio ir religinio pasireiškimo laisvę ir gerbti visas kitas pagrindines žmogaus teises . . .

12. Penkios didžiosios valstybės raginamos padidinti bendrabarbiavimą Saugumo Taryboje susiaurinant veto teisės panaudojimą."

Na, ir kas? O tas, kad sovietai supranta, jog jų tas neliečia — eto ne "dlija nas". Ir nevykdo.

Sovietai apginklavo šiaurės korėjiečius ir jų "specialistams" vadovaujant 1950.VI.26 įsiveržė į Pietų Korėją, kai ji nebuvę pasiruošusi agresijai atremti. JAV prezidentas Trumanas įsakė gen. MacArthurui

korėjiečiams pagelbėti. Raudonoji Kinija atėjo į pagalbą šiaurės korėjiečiams. Karas su raudonaisiais vyko Jungtinių Tautų vardu. Nors gen. MacArthuras karą vedė sėkmingai, bet jam neleido jo laimėti. Žuvus apie 30,000 amerikiečių ir apie 45,000 pietų korėjiečių, 1953.VII.27 buvo pasirašyta paliaubų sutartis.

Sovietai atkreipė dėmesį į Vietnamą. 1954.VII.21 Ženevoje buvo pasirašyta tarptautinė sutartis, kuria buvo baigtas karas Vietnamo su Prancūzija ir Vietnamas padalintas. Vyko tarpusavio karas. Visą drumstė sovietai. 1961 metais prasidėjo gerai paruoštas Pietų Vietnamo komunistų sukilimas, kurį rėmė šiaurės Korėja. JAV pradėjo remti Pietų Vietnamą ginklais ir maistu, o Sovietų Rusija — tariamus sukilėlius, Viet Cong, kuriuos sudaro šiaurės korėjiečiai, kinai, yra ir rusų. Karas tęsiasi.

Po II pas. karo Sovietų Rusija labai praplėtė savo teritoriją. Lenkija, Rytų Vokietija, Čekoslovakija, Vengrija, Rumunija ir Bulgarija tapo Sovietų Rusijos satelitais. Jiems sienas nustatė sovietai. To dar negana: tuos kraštus sovietai ekonominiškai išnaudoja, vykdo visokius valymus, tremia žmones, kalina, siunčia priverstiniais darbams ir nepaklausiusius jų žudo. Tų kraštų žmonės pamatė kas yra sovietinis komunizmas; darbininkai, kurių vardu viskas daroma, reiškia nepasitenkinimą. Poznanės lenkai darbininkai 1956 metais vasarą subruzdė ir atvirai išstojo prieš sovietus.

Kai Vengrijos ministru pirmininku tapo žydų kilmės komunistas Motké Rakoši, vengrams prasidėjo labai sunkios dienos ir tęsėsi iki Stalino mirties. Kai 1953 metais Rakoši buvo priverstas pasitraukti, jo vairą perėmė tautinis komunistas Imre Nagy ir truputį varžtus atleido. Stalinistas Rakoši nenurimo, pradėjo prieš Nagy daryti visokias intrigas ir tuo būdu jam pavyko vėl 1955 metais atsistoti vyriausybės priekakyje. Vengrai, negalėdami pakęsti šio tautos žudiko, ėmė bruzdėti. Rakoši Chruščiovas pašalino ir į jo vietą paskyrė Ernoe Geroe, tačiau vengrai nenurimo ir 1956.X.23 studentų demonstracijomis prasidėjo sukilimas. Į valdžią sugrįžo I. Nagy, kuris bandė atpalaiduoti Vengriją nuo Sovietų Rusijos. Tą pastebėjęs Chruščiovas įsakė sovietų armijai pasiruošti ir pulti Vengriją. 1956.XI.4 su artilerija, tankais ir kitais šarvuočiais sovietų kariuomenė įsiveržė į Vengriją ir triuškinė visus, kas tik jiems pasipainiojo. Nagy sovietiskai sutvarkė.

Šįmet liberalėjimo politikos ėmėsi Čekoslovakija, nes Sovietų Rusija ją tiek ekonominiškai sužlugdė, jog čekoslovakams reikėjo ko nors griebtis.

Už atvežtas žaliavas sovietai ėmė labai brangiai, o už čekoslovakų gaminius mokėjo labai pigiai. Čekoslovakijos vyriausybės galva, komunistų partijos vadas Dubčekas pradėjo ieškoti būdų atsipalaiduoti nuo rusų išnaudojimo ir pradėti prekybą su kitomis valstybėmis, tačiau neišėmė iš komunistinio bloko. Bet kaip rusai gali leisti tokiai turinčiai turtų ir fabriku valstybei iš jų nagų išslysti! Išvada visiems žinoma: rugpiūčio 20 d. apie 11 val. vakaro Sovietų Sąjunga su Lenkija, Rytų Vokietija, Vengrija ir Bulgarija pradėjo Čekoslovakijos okupaciją.

Nors čekoslovakai laikėsi ir laikosi vieningai, bet, kaip iš spaudos aiškėja, ir išdavikų būta. Sovietai norėtų pakeisti Čekoslovakijos vyriausybę, bet neranda kvailių.

O vistiek čekoslovakai laimingi, kad dabar ne Stalino laikai. Jau seniai toks partijos vadas Aleksandras Dubčekas, prezidentas Liudvikas Svoboda, premjeras Oldrich Černikas, parlamento pirmininkas Smrkovskis ir kiti valdžios nariai būtų buvę sušaudyti ir jų vietose matytųsi rusams atsidavę: Kerel Hofmann, Bohus Choupek, Pavel Auersper, Miroslav Sulek ir dar keli kiti, kurie savaite prieš sovietų invaziją buvo nuvykę į Maskvą reikaloti apdėti. Žinoma, negalima tvirtinti, kad jų ir dabar neištiks kokios "nelaimingos" ar "netikėtos" mirtys — juk sovietai savo priešų niekad neužmiršta.

Rusai komunistai, būdami dideli arogantai, agresiją gali teisinti savo teise, kuri jiems suteikta Jungtinių Tautų chartos 107 straipsniu:

"Niekas šioje chartoje neprevailo suniekinėti arba trukdyti veiksmo prieš bet kurią valstybę, kuri per Antrąjį Pasaulinį Karą buvo bet kurio šios chartos pasirašytojo priešas..."

Kągi, kai 1939.III.14 vokiečių kariuomenė užėmė Pragę, tuo metu Slovakija buvo paskelbta nepriklausoma valstybe, o Čekija — Bohemijos-Moravijos protektoratu. Slovakai, valstybės prezidento kun. Josef Tiso vadovaujami, II pas. karo metu buvo Sovietų Rusijos priešai. Už bendrabarbiavimą su vokiečiais, 1947.IV.18 komunistai kun. Tiso sušaudė. Vadinas, čekai gali būti nieko dėti, bet slovakai buvę priešai. Po II pasaulinio karo Čekoslovakija vėl atsisteigė, o dabar jai vadovau-

ja slovakas Dubčekas, kuris pasidavė kapitalistų įtakai ir savo veiklą nukreipė į agresyvią politiką atnaujinimą prieš SSSR, tad sovietai negalėjo gi būti abejingais.

Kas gali ginčyti, kad sovietai negali savo tarptautinio nusikaltimo teisinti tokia sofistika? Juk visa jų santvarka nesuvisokiantiams arba arogantiškai sofizmu grindžiama. Tačiau Čekoslovakijos okupacijos jie tuo, atrodo, negalės pateisinti, nes tai yra įvykdytas užpuolimo aktas. Saugumo Taryba, pasiremdama J. T. chartos 39 straipsniu, privalo nuspręsti, kurių priemonių imtis sovietams sudrausti. Kadangi Sovietų Rusija visai nepaiso nei Jungtinių Tautų chartos, nei jų pasirašytų konvencijų ir rezoliucijų, jai turėtų taikyti chartos 42 str. numatytas sankcijas.

Gal kai kas gali pagalvoti, jog sovietai gali panaudoti veto teisę. Neatrodė, kad šiuo atveju jie galėtų tai padaryti, nes 27 str. 3 pastr. pasakyta:

"Dėl visų kitų dalykų Saugumo Taryba privalo nutarti septynių narių patvirtinamųjų balsavimu, išskiriant ir pridedančius nuolatinųjų narių balsus, su sąlyga, kad ginčijančioji šalis, balsuojant dėl šeštojo skyriaus ir 52-jo straipsnio trečios pastraipos dalykų, privalo susilaikyti nuo balsavimo".

Šestajame skyriuje kalbama apie "Teisingas ginčų sprendimas", ir 52 str. 3 pastr. apie drąsinimą taikingai ginčus išspręsti.

Šiame straipsnyje išvardinta tik dalis Sovietų Rusijos padarytų tarptautinių nusikaltimų jau liudija, kad pats didžiausias XX amžiaus pasaulio nusikaltėlis yra SSSR. Jos nusikaltimai tęsiasi jau virš 50 metų ir perspektyvoje nesimato, kad ji liautųsi savivalaviusi. Todėl pilnai pribrendęs laikas Jungtinėms Tautoms tarti griežtą žodį: SSSR privalo atitaisyti visą nuo II pas. karo pradžios padarytas kitoms valstybėms ir tautoms skriaudas, grįžti į savo 1938 metais turėtą kiautą, arba Jungtinės Tautos jungtinėmis jėgomis tą atliks.

Jonas Mažiukas

— Vasarą bus Willem de Kooning tapybos paroda, perkelta iš New Yorko į Chicagos Meno institutą.

Gyvai perkamas

Povilo Laurinavičiaus romanas

BE DRUSKOS

Kieti viršeliai — \$4.00, minkšti — \$3.50. 404 puslapiai.

Laurinavičiaus kūrinys sukėlė didelio susidomėjimo. Knygų kelia aštrias gyvo gyvenimo problemas. Puikūs Lietuvos vaizdai, gyvi pasikalbėjimai, skaudžios tikrovės problemos.

Romaną galima įsigyti arba užsisakyti NAUJIENOSE.

Prasomė siųsti čekį arba Money Orderį tokiu adresu: NAUJIENOS, 1739 So. Halsted St., Chicago, Illinois 60608.

Z. Raulinaitis

PRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ

LIETUVOS KARINĖS ISTORIJOS RAŠTAI Nr. 8

Neseniai Karys išleido 72 puslapių viršuje minėta antraštelė knygutę apie žilos senovės Lietuvą ir jos kovas prieš Gintaro Krantą puldinėjusius kaimynus — gotlandiečius, danus, anglo-saksus, švedus ir kt. Knygėlėje kruopščiai atpasakojami įvairūs istoriniai šaltiniai iš grynės pradedant ir baigiant 8 amžiumi. Tėvų Pransiškonų spaustuvė Brooklyne.

Tekste yra šie skyriai: Anglai-saksai ir aisčių Pabaltijys; Baltų kraštai švedų žygiams prasidėjus; Danai pradeda puldinėti Baltijos kraštus: 1) Frodžio žygiai; 2) Aisčių kovos su Jarmaru. Toliau seka: Starkadas; Bravalos mūšiai; Ginklai (400-800 metais) ir panaudotos literatūros sąrašas.

Skaitytojams supažindinti, kokį naudingą įnašą autorius yra padaręs mums savo tautos istorijai pažinti, čia perspausdinamas pirmasis skyrius: Anglai saksai ir aisčių Pabaltijys.

Anglai saksai ir aisčių Pabaltijys

Slavų pavojus, daugiau kaip kitos priežastys, skatino aisčių kiltis organizuotis, kurti valstybinius vienetus, jungtis. Tos nepaprastos veiklos pradžia yra taip sena (siekianti VI a.), kad ją dengia legendų ir pasakų rūkai.

Iš Vaivevučio ir Prutenio istorinės legendos matėme, kad Prūsiose buvo sukurta nors ir trumpalaikė, bet palyginti tvirta religinė ir valstybinė bendruomenė. Tokio organizavimosi į valstybinius vienetus pradų, galimas daiktas, jau būta įkuriant tą, pasakiškąjį, Gama-li - Senpilio miestą, prie Vyslos žiočių, vėliau hunų užkariautą (žiūr. Z. R. Hunų žygis į Prūsus).

Vaivevučio legendoje randa-me daugiau kaip vien tik Prūsų valstybės organizavimo pradžių. Ten ypač įdomu yra tas, kad tais senais laikais gimė mintis apsijungti visoms aisčių tautomis: Vaivevučio sūnus vyksta valdyti Lietuvos, tačiau klauso centrinės valdžios Rikajote. Aisčių didžiosios valstybės rėmai buvo pradėti brėžti jau VI a.!

—o—

Nevien tik slavai veržėsi VI a. į aisčių žemes. Iš vakarų, iš jūros pusės, įvairūs užkariautojai grasino Pabaltijui.

Turime žinią, siekiančią VI a. pradžią, iš anglų-saksų įstatymų. G. Lombardo išleistoje 1568 m. knygoje "Anglo-Saxon Laws", arba *Arxaionomia, Sive De Priscis anglorum Legibus Libri*, kur kalbama apie legendinio karaliaus Arturo laikais Britų karūnai priklausančias žemes, yra minimi ir kai kurie Pabaltijo kraštai:

"Kada tai buvęs garsiausias Britanijos karalius Arturas buvo galingas ir narsus vyras ir garsus karys. Ta karalija, tačiau jam buvo per maža ir jo

dvasia buvo nepatenkinta vien tik Britanija. Todėl jis narsiai užkariavo visą Skandiją, kuri dabar yra vadinama Norvegija, ir visas salas už Skandijos, būtent: Islandiam, Grenlandiam, kurios priklauso Norvegijai, toliau — Suechordam ir Hyber-niam, ir Gutlandiam, ir Daciam, Semelandiam, Winlandiam, Curlandiam, Roe, Feme-liandiam, Wirelandiam, Flandriam, Sherelam, Lappam ir visus kitus Baltijos kraštus ir salas ir taip net iki Rusijos (taigi į Lapius jis nukėlė Britų imperijos rytines sienas) ir dar daug kitų salų už Skandijos ir net žemiau šiaurės poliaus, kurios priklauso Skandijai dabar Norvegija vadinamai..."

Iš čia minimų Arturo iki 517 m. užkariautų kraštų galime atpažinti ir keletą Pabaltijo kraštų, būtent, Sembą Prūsiose, Vendus ir Kuršą Latvijoje ir Virumą Estijoje. O tai apima beveik visą baltų tautų gyvenamą Baltijos jūros pakrantę. Taigi, tik dalis Prūsų ir šiaurinės Estijos pajūrio nepriklausė Arturo tariamoms valdoms. Žinoma, tokia žinia dar nereikšminga, kad britai valdė tuos kraštus. Geriausi atvejai, jie gal ten nuplaukdavo paprekiuoti ir pasiplėšti, arba pasirankioti duoklių — atsipirkimo, nuo pajūrio gyventojų. Tačiau tais laikais, kaip ir visais, valdovai mėgdavo pasigirti. Iš tų pagyrų, greičiausiai, ir gimė mitas apie Arturo valdas Pabaltijy. Mitas, betgi įdomus tuo, kad kalba, jog jau tais senais laikais — V-VI a. — būta santykių tarp Pabaltijo ir Britanijos.

Kas gi buvo tas Arturas, kuris buvo pasišovęs valdyti visą Skandinaviją ir mūsų Gintaro pakrantę?

Viduramžiais išaugusi karaliaus Arturo legenda yra keistas mišinys istorijos, sagų ir religinių mitų. Tikrasis Arturas buvo Britų didvyris, jų raitijos vadas, vardu Artorius. Praėjus šimtui metų, kai Roma atsiėmė savo įgulas iš Britanijos (tas įvyko 410 m.), Artorius gynė Britaniją nuo pagonių saksų ir jų sąjungininkų piktų ir anglų įsiveržimų. Jis juos mušė dešimtyje mūšių, o lemiamam mūšyje, ties Mount Badonu, 517 m. galutinai sumušė ir paėmė Londoną.

Jis pats žuvo Camlan'o mūšyje, netoli Glastonbury, 538 m. Legendos narsųjį karvedį padarė didžiu Britų karaliumi. Jo titulas seniausiuose raštuose yra *Dux Bellowum* (karų vadas) ir *Comes Britanniarum* (Britanijų grovas), t. y. vyriausias karo vadas.

Arturui žuvus, saksai atsigrėbė: 550 m. jie užėmė Salisbury, o 571 m. ir Londoną. Reikia manyti, tad pasibaigė ir Britų tiesioginė įtaka Pabaltijy.

Garsusis anglų istorikas E. Gibbonas buvo nuomonės, kad

anglams — saksams ir jutams užkariaujant Britaniją, kas įvyko po legendinio Arturo mirties, be kaimyninių germanų tautų, talkininkavo taip pat ir prūsai. Apie tą jutų, saksų ir anglų invaziją rašydamas Gibbonas sako:

"Barbarai, kurie vylėsi globio žemyne, ar jūroje, nejučiomis susiliejo su ta trilype konfederacija; Britų pakrančių artumo gundomi, frizai trumpam galėjo atsverti vietinių saksų galią ir garsą; danai, prūsai, rugijai yra tik neaiškiai aprašyti (šios trys kiltys Bėdės yra pabrėžtinai išvardintos, l. i., c. 15, p. 52, 1 v. c. 9, p. 190, ed Smith) (deja, ši Bėdės laida man yra neprieinama. Z. R.); taip pat ir kai kurie iš nuotykių jėškančiųjų hunų, prie Baltijos jūros atsidūrusių, galėjo germanų laivais nukilti naujo pasaulio užkariavimui". (E. Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire*, II, 425 psl.).

—o—

Čekų istorikas Šafarikas, tyrinėjęs slavų praeitį, ir kai kur užkliudęs baltų tautų istoriją, pastabiai nustatė, jog lotyniškai rašiusių vokiečių ir lenkų viduramžių rašytojų ir kronikininkų dažnai vartotas tautovardis *Getae, Gethae* (kartais *Gotae, Gottae, Gothae, Gott-hae*) nežymi trakų getus, ar vokiečių gotus. Dažnai jis reiškia aisčius. Žemaičiai lotyniškai vadinami *samogetae*.

Manoma, jog pirmą kartą tas tautovardis aisčių ar baltų prasme pavartotas, yra randa-mas Venantiaus Fortunato (560 m. — 600 m.) raštuose, o ypač pamėgtas vėlesnių kronikininkų: Gallo, Kadlubeko, Boguchevalo ir kt.

Venantius Fortunatas yra parašęs Suasono karaliaus Chilperiko I (562 m. — 584 m.) garbei poemą. Joje jis mini tautas, su kuriomis to karaliaus tėvas Chlotaras I kovojo:

"*Quem Geta, Wasco tremunt, Danus, Euthio* (al. Estio), *Saxo, Britannus, cum patre* (Clotario I) *quos acie te* (*Chilpericum Suession) domitasse patet*" (Venant Fortunatus, *Poema IX*, c. 1 v. 73). Čia tarp vėletų, jutų, danų, saksų, britų yra ir geta — getai, greičiausiai, aisčiai.

Čia galėtų kilti klausimas, ar toli vakaruose gyvenę frankai galėjo turėti kokį nors sąlytį su aisčiais? Jokių liudininkų tam, deja, neturime, išskyrus šį vardą — getai. Tačiau reikia prisiminti, jog jau frankų apjungėjas Chlodvikas (ar Chlodvechas), miręs 511 m., kariavo su tiuringiečiais, vėliau ir jo sūnus Clotaras (ar Chlotasharas), čia minimo Chilperiko tėvas, norėdamas pavergti Tiuringiją, daug ir ilgai su ja kariavo; o vėliau, gal apie 556 m. — ir su tiuringiečių šiaurinėmis kaimynais saksais, ta pačia proga ir vėl nusiaubęs Tiuringiją. Gi tiuringiečiai tais laikais buvo įsikūrę plote nuo Maino upės į šiaurę, o į pietus iki Dunojaus, rytuose siekdami Elbę.

Dr. Walter R. Thach žingsniuoja į Baltuosius Rūmus. Jis yra ne tik prezidento M. Nixono, bet ir viceprezidento Agnew gydytojas. Jam tenka rūpintis ir šių dviejų vyrų šeimomis.

Taigi tie frankų žygiai galėjo lengvai siekti Elbės upę. Tuo tarpu už Elbės, plote iki Oderio vyko slavų kilčių veržimasis, o toliau už Oderio, Vyslos link, jau siekė aisčių valdos. Taigi, yra labai galima, kad kviečiami ar ir nekviečiami, aisčių kariai galėjo talkininkauti savo netolimiams kaimynams tiuringiečiams ir dalyvauti žygiuose prieš vis daugiau ir daugiau įsigalinčius frankus.

Tokį mintijimą paremia žinutė iš Karolio Didžiojo kovų su saksais. Kronikininkas Galas minėdamas lenkų Boleslovo Narsiojo žygį į Prūsus vykdytą 1107-8 m. žiemą, poskyryje "Saksų atvykimas laivais į Prūsus", nukrypsta į senesnius laikus ir rašo: "Kadangi pamirėjome tą kraštą (Prūsus), tai čia yra proga pridėti dar kai ką ir iš protėvių pasakojimų. Būtent, Frankų karaliaus Karolio Didžiojo laikais, kai Saksonija buvo prieš jį sukilusi, nes nenorėjo priimti nei jo valdžios jungo, nei krikščionių tikėjimo, tai ta tauta iš Saksonijos persikėlė laivais ir tą kraštą (Prūsus) užėmė, priimdama ir to krašto vardą. Taip ir iki šių laikų jie gyvena be karaliaus ir be įstatymo, neatsisakydami nei ankstesnės savo išdavystės, nei laukinių papročių. Tas kraštas yra ginamas ežerų ir pelkių taip, lyg jis būtų saugomas pilių ir miestų, todėl niekas jo negali pavergti, nes niekas negali su kariuomene pereiti per tuos ežerus ir pelkes". (Galli *Cronicom* II, 42).

Karolis Didysis, kuris valdė tarp 768 m. ir 814 m., kovojo su sukilusiais pagonimis saksais tarp 772 ir 804 m., kai jis juos po ilgo karo galutinai numalšino. Suprantama, kad tie, kurie nenorėjo jo paklusti, turėjo bėgti iš savo tėvynės į tokių pat pagonių draugišką kra-

(Nukelta į 6 psl.)

Marija Harasovs'ka-Dačyšyn

JURGIS JUODIS

LIETUVA, mano žeme, šalele gimtoji!
Tas tik supras, kad tu jam sveikatą atstoji,
Kas jau tavęs neteko.

Jeį pasekti kiekvienos tautos praeities įvykius, tai jos šviesūs ar tragiškus įvykius paveikslais atkuria, be rašytojų, taip pat ir menininkai — tapytojai. Kuo daugiau kurioje tautoje gimsta tokių talentingų asmenybių, kurie ateinančioms kartoms perteiks žodžiu, muzikos garsais ar tapyba savos tautos istorinius įvykius, tuo ilgiau tokia tauta bus "gyva". Iš tikrųjų, argi mažai tautų dingo iš kartų atminimo tik todėl, kad jų eilėse negimė kūrėjų, kurie pasitarnautų savo tėvynėms . . .

Dabar nedidukė šalis ta Lietuva, bet štai mes ją žinome iš puikių paveikslų, kuriuos plunksna sukūrė didysis rašytojas Adomas Mickevičius, tarp kitų, savame nemirtingame kūriny "Ponas Tadas". Šimtuose šio kūrinio vertimų į svetimas kalbas, tartum smaragdai švyti tos šalies vaizdas, perteiktas ir mūsų vieno žymiausių poetų Maksymo Ryl's'kio::

.. Nešk tuo tarpu nors mano
išsiilgusią sielą
Į kalnelius, kur medžiai suaugę
siūbuoja,
Ten į Nemuną melsvą, kur pievos
žaliuoja,
Į tuos laukus, javais įvairiais
varsuotus,
Aukso kviečiais nusėtus, rugiais
sidabruotus,
Ten, kur geltonos svėrys su
grikiais kart' žydi,
Rausvas dobilas skruostams
mergelės pavydi,
Dirvos, lyg kaspinu, žalia ežia
išpintos,
O ant jos auga kriaušės, retai
nusodintos.

Tokioje gamtos varų grožybe pritvinkusioje Lietuvoje gimsta vaikučiai Jurgis Juodis (gal būt, mūsiškai — Jurko). Jis gimsta 1911 metų spalio 22 d. — tuomet, kai medžiuose ugningai švyti rudeninės spalvos. Mažajam žanogui Kūrėjas įkvepia ugningą potraukį kū-

MARIJA HARASOWSKA - DACZYSZYN

rybai, sykiu ir geismą sudėti viską ant Tėvynės aukuro — jos labui.

Suvalkiečio ūkininko Juodžio sūnelis jau iš mažens sugeba matyti aplinką esant kitonišką, negu kiti ją mato. Ganykloje, kai jo ganomi žirgai ramiai ganosi, pakrantėje pasilenkęs ant Nemuno, jis stebėjo vandenį — mėtė akmenukus ir grožėjosi bangomis-skrituliais, kurie vėliau išsklidavo ir nuplaukdavo pavandeniui. Šūkte-lėdavo — o jo balsas nematomomis bangomis vėl grįždavo. Koks nuostabus reiškinyš tos bangos - apskritimai! O! . . . Tie nustabūs reiškinyš tiek giliai įsmigo jo sielon, kad jau visa vėlyvesnė jo talentinga tapyba paženklinta tuo bangavimu, tais skrituliais . . . Jis visur aplink save mato saulės šviesų atspindžius apskritimais, supančio oro skritulius — net judesys reiškiasi skritulių verpetais . . .

Jurgis Juodis auga su krei-dos gabalėliu ar pieštukais rankose ir su jais jau niekada nesi-skiria.

Gimnaziją baigęs, Juodis įstoja Kaune (kuris tuomet priverstinai buvo Lietuvos laikina sostine) meno mokyklon, bet neilgam. Taip pat tik trumpai lanko dailininko Vienožinskio studiją. Jurgį Juodį slėgė tuometinėse meno mokyklose per-senę mokymo metodai, — jis ieškojo savo tapytojiško talen-to laisvo išreiškimo.

Kai 1934 metais Juodis įstoja Lietuvos kariuomenėn ir pateko į gusarų pulko technikos eskadroną, kurio vadu buvo žinomas Ukrainos Tautinės Respublikos armijoje lietuvis majoras Jonas D. Čėsna, Juodis atsidėjusiai stebėjo ir "savi-stoviai" studijavo savo pirmą-jį puikųjį modelį — žirgą. Žir-gas ir nuostabūs skrituliai — bangos! Žirgas judesys, žirgas savo grožyje, žirgas — savo gracijoje . . .

Jurgis Juodis

ŠALIN ŠETONE!

Aliejus

Po antrojo pasaulinio karo dailininkas Juodis telapko vo-kiečių menininko prof. E. Scheferio studiją, o atvykęs Ame-rikon, sunkiai dirbdamas fabrike, vis dėlto įstoja į žinomą "Famous Artists School", Westport, Conn. Čia trijų metų kursą užbaigia per du metus ir dar gauna ypatingą atžymėjimą.

Lankant Jurgio Juodžio pa-rodą, regimąja atmintimi pra-bėga žirgai Eugene Delacroix — Napoleono laikų prancūzų dailininko, gauruoti žirgai mū-sų šimtmečio pradžios žymiosios amerikietės dailininkės Marijos Cassatt, taip pat elegantiški "arabai" kompozicijose Jul. Kossako — ukrainiečių kilmės lenkų batalisto bei jo sūnaus Wojciecho, išsitaršę žirgai Podkovinskio bei Chel-minskio, žirgai kovų sukury Brandto ir Jano Matejkos, žir-gai Fridricho Remingtono — žymaus amerikiečio, Laukinių Vakarų vaizdų atkūrėjo, žirgai mūsų Zaporozės-Sičės meistrų Ivancia bei Perfeckio, žirgai Andrusivo . . ., bet Jurgio Juo-džio žirgai dar kitoniškesni. Jis pats visas kitoniškas! Jo vaikystėje išjaustos, aplinkos nepastebimos bangėlės-skritu-liai, vis įpinti beveik į kiekvie-ną paveikslą, ir . . . centriniu modeliu žirgas, o tema — jo Tėvynės istorija.

Visa tai Jurgį Juodį pristato visiškai savitu kūrėju.

Iš tiesų, kiekvieną jo kūrinių galima suskaldyti dalimis, to-kiomis pat varšomis atkurti stikle ir sukomponuoti gabalė-liais didingai gražius, puošnius bei visiškai originalius vitra-žus.

Ne! Kūrėją - dailininką Jurgį

VYTURYS

Vos tik saulės spindulys
Nutirpdino šaltą sniegą,
Štai paskridęs vyturys
Kelia čiulbesiu mūs jėgą.

Nuo pat ryto,
Vos prašvito,
Jis per dieną
Vis tą vieną
Skelbia linksmą mums
naujienu —
Čir-vir-vir pavasaris!

Paprasta ta jo daina,
Kas papasarij girdėta, —
Bet kaskart tik ji viena
Guodžia širdį sužavėta.

Vos atšilo
Ir pakilo
Tik saulutė,
Mes sukručę
Laukiam suskambant
dainutę —
Čir-vir-vir pavasaris!

O išgirdę ją anksti,
Ziedus ir gėles sapnuojam, —
Ir, linksmumo apimti,
Mes su vyturiu dainuojam:

Būki sveikas,
Meilės laikas!
Tu mums duotas
Pumpurutas, —
Giedrink mūs jaunystės
puotas —
Čir-vir-vir pavasaris!

Vincas Mfkolaitis-Putinas

Juodį negalima aprašyti — jį būtina pačiam pamatyti. Iš ukrainiečių kalbos vertė J. D. Čėsna.

P. S. Šis rašinys įdėtas Čika-goje išeinančiame ukrainiečių žurnale OVID (akiratis), 1968 m., nr. 3/146/.

LIETUVOS D. K. VYTAUTAS PRIE JUODŪJŲ MARIŲ

J. A. Krylovas

DEBESIS

Viršum šalies, išvargintos sausros,
Didysis debesis praskrido,
Nei vienu bent lašu nepagaivinęs jos.
Didžiu lietum tačiau jis jūrą girdo,
Ir dosnumu savuoju girias kalnu.
"Vienok kurių gerų naudų
Dosnumas tavo pelno? —
Kalnas jį klausia, —
Nejau į šitai tau žiūrėti negraudu!
Ir jeigu drėgmę savo gausią
Supiltum tu į trokštančius laukus sausus,
Išgelbėtum nuo bado kraštą tu tikriausiai;
O jūroje ir be tavęs yra vandens gausu.

PELĖ IR ŽIURKĖ

"Tur būt, girdėjai, kaimynėle, gerą žinią? —
Atbėgusi Pelė kaimynei žiurkei sako, —
Gi, kalba, — liūtai į nagus katė pateko?
Todėl ir mes sulauksim poilsio, kaimyne". —

"Nedžiūgauk, gerbiamoji! —
Jai žiurkė atkerta rudoji, —
Ir neturėk didžios vilties dėl tų,
Kurie iki nagų svarstyt papratę, —
Tai liūto jau ir gyvo nebebūtų:
Nėra žvėries, tvirtesnio užu katę!"

—o—

Kiek kartų aš mačiau, stebėkit šitai patys:
Kuomet bailys ko kito bijo,
Tai man, — ir pasaulio viso akys
Yra nukrypusios į tą, kurio jis bijo.

Vertė Jonas Valaitis

LIETUVOS ŽEMĖ —
NEMUNO KRAŠTAS

Lietuva — Nemuno, ežerų kraštas, Lietuva — gintaro šalis. Ir tai tiesa. Beveik du trečdaliai Lietuvos teritorijos plyti Nemuno baseine. Jos nedideliam plotu yra apie 2,500 didesnių už 1 ha ežerų. Baltijos jūra į savo pakrantes išmeta gintaro, kuris nagingų meistrų rankose virsta nuostabiais, nepakartojamais meno šedevrais.

Lietuva nedidelė — užima 65 tūkst. kvadratinį kilometrų plotą. Bet ji didesnė už Latviją, Estiją, Daniją, Olandiją, Šveicariją ir kai kurias kitas šalis. Bendras jos sienų ilgis — 1842 km. Kaimynai šiaurėje — latviai, rytuose ir pietryčiuose

— baltarusiai, pietuose ir pietvakariuose — lenkai, o vakaruose beveik 100 km ilgio pasienį skalauja nerami Baltijos jūra.

Dabartinį Lietuvos paviršių suformavo ledynai, kurie krašto teritoriją buvo padengę net kelis kartus. Pajūrio žemuma rytų link pamažu kyla aukštyne ir baigiasi gražiomis Žemaitijos kalvomis; dar toliau į rytus, už plačios derlingos Vidurio lygumos stiebiasi vaizdingi Aukštaitijos kalneliai, tarp kurių plyti šimtai ežerų, ežerėlių. Tai nuostabios vietos, žavinčios akį ir širdį. Aukščiausia kalva — Juozapinės (292 metrų) po jos seka Nevaišių (289 m), Ažušilės (285 m) ir kitos. Garsieji Medvėgalis, Girgždutė ir Šatri-

ja yra žemesni — 225-235 m aukščio. Didžiausias ežeras — Drūkšų (45 km), giliausias — Tauragno (61 m), ilgiausias — Dubingių (22 km). Lietuvoje gausu upių, ilgesnių kaip 10 km yra apie 700. Ilgiausia jų — Nemunas, visų upių tėvas (937 km). Upių močiutės Neris ilgis — 510 km.

Lietuvoje gausu miškų (iki 26% viso dabartinės teritorijos ploto). Juose auga spygliuočiai (eglės, pušys) ir lapuočiai (beržai, alksniai, drebulės, ąžuolai, liepos, klevai).

Miškuose ir laukuose veisiasi 61 rūšies laukiniai žinduoliai, 292 rūšių paukščiai. Gausu čia kiškių, šernų, lapių, voverių, stirnų, briedžių, elnių, bebrų, gandrų, kurapkų, tetervinių, ančių, varnėnų, vieversių, kurtinių, gulbių ir kt.

MOKSLININKAI

PRAŽIOPSOJO

Vertelga pabūgęs paslėpė
"baisųjį sniegžmogį"

Pranešimais iš Washingtono, Smithsonian Instituto mokslin-

ninkai sau nagus kremta, kad pavėlavo išgyti keisto sutvėrimo egzempliorių, kol savininkas reklamos pabūgęs tą egzempliorių paslėpė.

Tūlas Frank (Hansen iš Rollingstone, Minnesotoj, kurį laiką darė biznį už 35 centų asmeniui rodydamas ledo luitę įšaldytą keistą, plaukais apžėlusio, į žmogų ir gorilą panašaus sutvėrimo lavoną. Mokslininkams ir net FBI susidomėjus, Hansen savo egzemplioriaus neberodo ir sako, kad nežinomas jo savininkas atsiėmė ir paslėpė.

Žymus Belgijos mokslininkas Bernard Heuvelman iš Briuselio universiteto, gavęs tą padarą matyti ir iš paviršiaus studijuoti, tvirtina, kad šis padaras priklauso, matyti, kur nors nuošaliai šioje žemėje begyvenančio pirmųjų žmogaus padermei.

Lavonas yra įšaldytas didžiuliam ledo luitu, per kurį aiškiai matomas jo veidas ir kūnas. Didumo šešių pėdų, jis yra visas apžėlęs 3-4 colių ilgumo tankiais juodais plaukais, panašus į žmogų išsigimėlių; jo kairėje rankoje ir viršum akies matyti kulkų peršovimo žaizdos ir prof. Heuvelman mano, kad jis buvo nušautas prieš keletą metų ir dirbtinai įšaldytas lede. Jo rankos ir kojos ilgos ir masyvios kaip tikro suaugusio gorilos. Jo rankos apie 11 colių ilgumo ir 7½ colio platumo, nykščiai nepaprastai ilgį veidas sunkiai užmatomas, nors neatrodąs apžėlęs. Odą vaškinės spalvos, panaši į balto žmogaus lavono odą. FBI tuo reikalu suinteresuota ir nori patirti, ar tas padaras priklauso žmonių veislei, nes jei taip, tai iškeltų bylą dėl jo nužudymo.

Hansenas aiškina prof. Heuvelmanui, kad padarą pirkes Hong Konge kaip yra lede įšaldytą 1967 metų gegužės 3 dieną, ir nuo to laiko rodydavęs jį karnavaluose.

SLA SUSIVIENIJIMAS
LIETUVIŲ
AMERIKOJE

SLA — jau 80 metų tarnauja lietuvių visuomenei ir išmokėjo daugiau kaip SEPTYNIUS MILIJONUS dolerių savo apdrausimams.

SLA — didžiausia lietuvių fraternalinė organizacija — duoda gyvybės apdraudą ir ligoje pašalpą, kuri yra pigi, nes SUSIVIENIJIMAS neieško pelno, o teikia patarnavimus savitarpinės pagalbos pagrindu.

SLA — jau turi daugiau, kaip tris su puse milijono dolerių kapitalą, tad jo apdrauda tikra ir saugi. Kiekvienas lietuvis čia gali gauti įvairių klasių reikalingiausias apdraudas nuo \$100.00 iki \$10,000.00.

SLA — jaunimui duoda gerą Taupomąją Apdraudą - Endowment Insurance, kad jaunuolis gautų pinigų aukštojo mokslo studijoms ir gyvenimo pradžiai.

SLA — duoda VAIKAMS ir jaunuoliams labai pigią TERM apdraudą: už \$1,000.00 apdraudos tik \$3.00 mokesčio metams.

SLA — AKCIDENTALĖ APDRAUDA naudinga visokio amžiaus asmenims, rekomenduojama lietuviškų KLUBŲ ir draugijų nariams. Už \$1,000.00 akcidentalės apdraudos mokeskis \$2.00 į metus.

SLA — kuopos yra daugumoje lietuvių kolonijų. Kreipkitės į kuopų veikėjus ir jie plačiau paaiškins apie SUSIVIENIJIMO darbus.

Gausit spausdintas informacijas, jeigu parašysit:

LITHUANIAN ALLIANCE OF AMERICA

307 WEST 30 STREET, NEW YORK, N. Y. 10001

PRIEŠ VIKINGŲ AUDRĄ

(Atkelta iš 3-čio psl.)

štą Prūsus, kurių Karolio Didžiojo valdžia nesiekė, kurią, tačiau, anot jo biografo Einhardo, jie galėjo jausti, nes: "...jis pavergė visas barbarų ir laukines tautas gyvenusias Germanijoje tarp Reino ir Vyslos upės, tarp okeano ir Dunojaus, kalbančias panašiomis kalbomis, tačiau labai skirtingų papročių ir rūbų, ir uždėjo joms duoklę; tarp jų žymiausias yra velatabai, sorabai, abodritai, bohemičiai — su šiais jis kariavo —; kitos, gi, kurių skaičius yra daug didesnis, jam pasidavė". (V. Caroli M. c. 15).

"Prūsų Istorijos" autorius J. Voigtas irgi buvo nuomonės, kad Karolio Didžiojo karai turėjo atgarsio šiaurės kaimynuose: "Romos užkariavimų ir Karolio Didžiojo karų sukelti milžiniški tautų kilnojimai varė išties tautas iš pietų į šiaurę ir traukė didžiules kariuomenes iš šiaurės į pietus". (Gesch. Pr. I).

Galimas dalykas, kad Karolis Didysis buvo turėjęs planų, kurie lietušiai ir rytų tautas, taigi ir aisičius, nes šv. Anskaro gyvenimo autorius Rimbertas (c. 1. M. II, 865) IX a. rašo, jog šiaurinėse pajūrio provincijose Karolis Didysis norėjęs įkurti arkivyskupiją, iš kur krikščionybė būtų skelbiama kaimynams švedams, danams, slavams, o taip pat ir "visoms šiaurės ir rytų tautoms, kaip jos besivadintų, kurios dar iki dabar pagonių klaidose tebegyvena".

Tokių getus toliau mini ir Ermoldus Nigellus savo *Carmen in honorem Hludovici augusti* ("Hic erat in Geticis regni prius agnitus arvis. De cuius vita pauca referre libet . . .") ir vėliau kiek Paulus Varnafriđis (miręs 779 m.) savo *Karalienės Hildegardės epitafijoje* ("Te Francus, Suevus, Germanus et ipse Britannus, Cumque Getis duris plangit Hybera cohors . . ."). Žiūr. Mon. Germ. Hist. Scrip. II, 1829.

Vėlesnis rašytojas (XI a.), Adomas Bremenietis patvirtina, kad "Geti seu Prussi" — getai yra prūsai.

Basanavičius savo "Etimologiskose Smulkmenose" irgi rašo:

"Lenkai, kaip žinoma (Voigt I, 139, 164-7; 183-5 ir Kraszewskis I, 463) jau nuog gilos senovės, pradėjus nuog VI šimtmečio, — jai ne anksčiau, turėjo susinešimus su Lietuviais, ipačiai Prusuose gyvenusiais, su jais nuolat bekariaudami ir per ilgas metus ailius jų žemias beplėšdami; . . . seniausieji jų metraščiai Lietuvius daugiausia Getais vadina".

Kad aisičių kraštas nebuvo aklinau užduras ir vistiek buvo prieinamas Vakarams, liudija dar ir anglo saksų "Vidsith" (Keliautojas) epas iš VII a. pabaigos, ar VIII a. pradžios. Jame anglas saksas keliautojas giriasi aplankęs daugybę kraštų, jų tarpe ir aisičių: "Buvau pas aisičius (Istum) ir pas idu-

mingus"...., sako jis. Idumingai tai Idu-Maa srities, dabartinėje Estijoje, gyventojai.

Dr. C. Muelleris savo *Altgermanische Meeresheerrschaft*, išleistoje 1914 m., minėdamas tą Keliautojo poemą, joje randa net ir Vilniaus vardą įrašytą (VII a.). Muelleris rašo: "Keliautojas atsiduria Bretanėje ir net Vilniuje...". Tokį teigimą jam leidžia daryti faktas, kad "Vidsith" poemoje išvardinti tautų ir kraštų vardai, dar ne visi yra išaiškinti, ir dėl daugelio jų istorikai ir kalbininkai dar ir dabar tebelaužo sau galvas. Ta mįslinga eilutė originali taip skamba: "Vlena and Vyl'na and Vala - rices.... Kai kurie tyrinėtojai čia mėgina įžiūrėti vietovardžius Veliuoną ir Vilnių.

Tiesą pasakius, Vilniaus apylinkės jau buvo tirštai gyven-

tos nuo pat akmens amžiaus. 1940 m. daryti kasinėjimai Pilies kalne ir jo papėdėje nustatė, jog ten gyvenamų sodybų būta jau viduriniame geležies amžiuje, t. y. V-VIII amž., galimas dalykas dar ir anksčiau, taip pat ir pilies.

Mūsų istorikas A. Šapoka, savo "Senajame Vilniuje" kalba tuo reikalu taip: "Tuo tarpu turime neabejotinų įrodymų, kad Vilniaus kalne pilies būta jau XIII a., o gal ir V-VIII a., nes ir tų amžių sodyba greičiausiai bus buvusi pilis. Tai rodo vietos pasirinkimas. Vargu ar galima įsivaizduoti paprastą gyvenamą sodybą augštame kalne. Tai turėjo būti sutvirtinto, ginamojo pobūdžio sodyba arba pilis". Taigi, kai anglų saksų keliautojas (A. Šapokos laikomas IX a. islandiečiu) VII ar VIII a. lankėsi aisičių krašte, galimas dalykas, Vilnius buvo stambi ir žinoma vietovė ir jau turėjo savo vardą.

Ten, kur nejudinti paminklai būtų galėję suteikti daug vertingų duomenų, devynioliktojo ir dvidešimtojo amžiaus archeologai rado vien griuvėsius.

Tačiau kur to neatsitikdavo, kur nenaudėlio ranka nesikėsindavo nieko griauti, kur joks vagis neieškodavo paslėptų lobų, prieš archeologo akis atsi-verdavo nelytėtoji praeitis (o juk tai pasitaikydavo gana rečiau), ten tyrinėtojas susidurdavo su kitais sunkumais, susijusiais su radinių klasifikavimu ir aiškinimu.

1856 metais netoli Diuseldorfo buvo rasti skeleto likučiai, šiandien, kalbėdami apie tuos griaučius, juos priskiriame neandertaliečiui. Tačiau tuomet juos visi laikė gyvulio kaulais, ir tik Elberfeldo gimnazijos mokytojas dr. Fulrotas radinį išaiškino teisingai.

Profesorius Majeris iš Bonos tuo laiku tvirtino, kad jie esą 1814 metais žuvusio kazoko palaikai. Vagneris iš Getingeno tarė esant kažkokį olandą. Paryžiaus mokslininkas Priunerbejus manė, kad tai turėjęs būti senas keltas. Įžymysis gydytojas Virchovas, kurio pernelg skuboti sprendimai, jo autoriteto dėka, ne kartą varžydavo mokslinę mintį, pareiškė, kad tai tik podagros deformuoti seno žmogaus griaučiai.

Mokslui prireikė maždaug penkiasdešimt metų, kol paaiškėjo, kad Elberfeldo gimnazijos mokytojo nuomonė buvo teisinga.

Žinoma, šis pavyzdys liečia ne tiek archeologiją, kiek pirmąkart žmonių bendruomenės istoriją ir antropologiją. Tačiau turime ir tinkamesnį palyginimą: tai bandymas nustatyti, kada buvo sukurtas vienas garsiausių senovės graikų meno paminklų — skulptūrinė Laokoono grupė. Vinkelmanas teigė, kad tai yra Aleksandro Didžiojo epochos kūriny. Praėjusiam šimtmečiui ši grupė buvo laikoma Rodo meninės mokyklos šedevru, sukurtu maždaug 150 m. prieš mūsų erą. Kiti tvirtino, kad ši skulptūra buvo nukalta pirmųjų imperatorių laikais. Tačiau šiandien žinome, kad šią skulptūrinę grupę sukūrė Agisandras, Polidoras ir Atėnodoras, įpusėjęs pirmajam šimtmečiui prieš mūsų erą.

Taigi matome, kad nėra lengva nustatyti, kada sukurtas antikinis meno paminklas, nors jis būtų išlaikęs pirmąkart pa-

(Nukelta į 7 psl.)

ISTORIJOS PĖDSAKAI

(Atkelta iš 1-mo psl.)

aiskės savaime. Vengdami varginančio kartojimo, kol kas tik trumpai papasakosime apie archeologijos metodus ir sunkumus, su kuriais ji susiduria.

Savo prisiminimuose Romos antikvaras Augustas Jandolas rašo, kaip jis, būdamas dar vaikas, su tėvu matęs atidaromą etruskų sarkofagą: "Dangtį išjudinti nebuvo lengva. Pagaliau šiaip taip atkeltas, jis sunkiai atsivožė. Paskui aš pamaciau vaizdą, kurio niekad, iki pat mirties, neužmiršiu. Sarkofage gulėjo jauno kario kūnas su visa apranga: šalmu, ietimi, skydu ir blauzdišarvais. Pabrėžiu: mačiau ne skeletą, mačiau patį kūną su visais pilnai ir taip gerai išsilaukusiais sąnariais, lyg jis būtų ką tik paguldytas į karstą. Bet tai buvo tik akimirkos įspūdis. Netrukus, blykčiojant deglams, vaizdas visiškai pasikeitė. Šalmas nuriedėjo į dešinę, apskritas skydas nukrito ant sugniužusių krūtinių šarvų, blauzdišarviai išsiskėtė ant dugno — vienas į kairę, kitas į dešinę. Gavęs oro, šimtmečiais nelytėtas kūnas staiga subyrėjo į dulkes, o deglų šviesoje pakibo kažkoks gelsvai mirguliuojas debesėlis".

Šis karys priklausė tai paslaptinai tautai, kurios kilmė ir giminytės ryšiai iki šiol nėra žinomi. Nespėjo jį radę žmonės dirstelėti į jo veidą ir kūną, ir jis subyrėjo į dulkes, negrįžtamai dingo. O kodėl? Kalti buvo patys atradėjai.

Kai klasikinės senovės šalyse seniai, prieš atrandant Pompėją, buvo iškastos pirmosios statulos (o žmonės tuomet jau buvo tiek apsišvietę, kad tas nuogas figūras ne tik laikė pagoniškais stabais, bet ir neaiškiai jautė estetinę jų vertę), kai šie radiniai renesanso laikais papuošė kunigaikščių dvarus ir miestų valdovų, kardinolų, įvairių tironų ir kondotjerių rūmus, į juos vis tik dar

būdavo žiūrima vien kaip į keistas retenybes, kurias rinkti reikalavo to laiko mada; ir taip atsitikdavo, kad tokiuose privačiuose muziejuose žmogus galėjęs matyti antikinę statulą greta sudžiūvusio dvigalvio embriono, antikinį reljefą greta iškimšto paukščio, kurį kažkada palytėjęs sparnuočių draugas šventas Pranciškus.

Iki pat praėjusio šimtmečio godūs tamsuoliai lobo iš rastų meno kūrinių, o taip pat ne kartą, kai būdavo pelninga, radinius sunaikindavo.

Šešioliktajame šimtmečiui "Forum Romanum" aikštėje, kur romėnai šaukdavo liaudies susirinkimus, kur aplink kapitolį grupavosi puikliausi pastatai, buvo degamos kalkės, o šventyklų akmenys vartojami kaip statybinė medžiaga. Popiežiai marmuro gabalais puošė savo rūmų fontanus. Paraku buvo susprogdintas Serapeumas, kad kažkuris Inocentas turėtų kuo papuošti savo arklidę. Karakalos termų akmenys virto pelningu prekybos objektu. Išties keturis šimtmečius Koliziejus buvo tikra akmens skaldykla. Dar net 1860 metais popiežius Pijus IX griovė šį kultūrinį senovės paminklą, gaudamas iš pagoniško palikimo pigią statybinę medžiagą bažnytiniam pastatams.

GEROS DOVANOS

Šios knygos parduodamos dabar "Naujienose" su didelėmis nuolaidomis:

Dr. A. J. Gussen — DANTYS, jų priežiūra, sveikata ir grožis. Kietais viršeliais, vietoje \$4.00 dabar tik	\$3.00
Minkštais viršeliais tik	\$2.00
Dr. A. J. Gussen — AUKŠTA KULTŪRA — ŽIAURŲ ŽMONĖS. Kelionės po Europą išpūdziai. Vietoje \$2.00 dabar tik	\$1.50

Galima taip pat užsisakyti paštu, atsintus čekį arba money orderį.

NAUJIENOS,

1739 SO. HALSTED ST., CHICAGO 8, ILL.

ISTORIJS PĒDSAKAI

(Atkelta iš 6-to psl.)

vidalą. O kaip esti, kai netgi abejojama, ar pats radinys yra autentiškas?

Čia pravartu prisiminti kuriozišką Viurburgo profesoriaus Beringerio nesėkmę. 1726 metais išėjo iš spaudos jo knyga, kurios pavadinimą praleisime, nes jis užima net pusantro puslapio. Autorius rašo apie suakmenėjusius daiktus ir gyvūnus, kuriuos jis su savo mokiniais rado netoli Viurburgo. Knygos skaitytojai sužino apie gėles, varles, muses tykančią vorą, suakmenėjusį drauge su savo auka, apie suakmenėjusią žvaigždę, puse mėnulį, lenteles su hebraiškais tekstais ir kitas retenybes. Leidiniui nepašyktėta iliustracijų. Tekstą papildė iš natūros piešti ir puikiomis graviūromis perteikti aprašomų radinių atvaizdai. Šią knygą, kurios komentaruose netrūko išpuolių prieš visus mokslinius profesoriaus priešus, žmonės pirkto ir gyrė, kol paaikškėjo baisi tiesa. Mat, mokiniai buvo iškretę pokštą: jie patys iš anksto pagamino "suakmenėjusius daiktus", o paskui pasirūpino, kad jie visi atsidurtų kaip tik tose vietose, kurias profesorius žadėjo kasinėti.

Jeigu jau papasakojome apie Beringerį, neužmirškime ir prancūzų abato Domeneko, 1860 m. iš spaudos išėjęs jo veikalas "Manuscript pictographique americain", puikus faksimilinis leidinys su 228 paveikslais, dabar yra Arsenalinėje Paryžiaus bibliotekoje. Kaip vėliau paaikškėjo, šitie "indiečių piešiniai" buvo paimti iš mokyklinio piešimo sąsiuvinio, priklausiusio amerikiečių berniukui, kurio tėvai buvo kilę iš žemutinės Vokietijos.

Gal dabar kas pasakys, kad panašūs nesuipratimai gali atsitikti tik Beringeriui ar Domenekui? Anaip tol! Net tokiam įžymiam mokslininkui, kaip Vinkelmanas, apdūmė akis eilinė Kazanovos brolio, iliustravusio jo "Antikinius paminklus", machinacija. Mat, tasai Neapolyje nutapė tris paveikslus, kurių vienas vaizduoja Jupiterį ir Ganimedą, o kiti du — šokančias moteris, ir pasiuntė juos Vinkelmanui, tvirtindamas, kad tai esą Pompėjoje rasti ir nuo sienų nuimti antikiniai kūriniai. Mėgindamas galutinai išsklaidyti mokslininko abejones, jis sugalvojo absurdišką ir gana romantiškai skambančią istoriją apie kažkokį karininką, kuris tuos paveikslus vieną po kito pagrobęs. Pavojus gyvybei, tamsios naktys, kapų šešėliai!... Kazanova žinojo savo pasakojimo dekoracijų vertę! Ir Vinkelmanas nieko nenumanė!

Jis ne tik paveikslus palaikė autentiškais, bet net patikėjo visomis nebūtomis pasakomis. Penktajame savo "Senovės meno istorijos skyriuje, smulkiai aprašydamas "radinius", jis pabrėžė, kad "ypač Ganimedas esąs kūriny, kokio anksčiau

dar niekas nebuvo matęs". Tai tiesa, nes po Kazanovos jis tikrai pirmasis išvydo šį paveikslą. "Jupiterio numylėtinis yra, be abejo, viena gražiausių figūrų iš mums atitekusio senovės palikimo. Jo veido negalėčiau su niekuo sulyginti, jis klesti tokia geismo jėga, lyg visas jo gyvenimas būtų ištisas bučiny."

Jei net Vinkelmanas, įžvalgus ir kritiškas mokslo vyras, pasidavė tokiai mistifikacijai, tai kas gali būti tikras, jog išvengs panašios nesėkmės!

METODAS, padedęs tyrinėtojiui išvengti apgaulės ir teisingai išaiškinti rastąjį paminklą, t. y. iš įvairiausių žymių išskaityti jo kilmę, jo visą istoriją ir nustatyti jo autentiškumą, vadinasi hermeneutika.

Literatūra, aiškinanti vien žinomus klasikinius radinius, prilygsta ištisoms bibliotekoms. Kai kurių aiškinimų istoriją galime sekti nuo pat pradžios, dar nuo Vinkelmano interpretacijos iki nūdienių diskusijų ta pačia tema. Archeologai — pėdsakai. Nestokodami įžvalgumo, kurio pavydėtų net geriausi sekliai, jie dažnai tikra to žodžio prasme kantriai rankioja vieną akmenėlį po kito, kol savaime išplaukia įtikinanti išvada. Ar jiems esti lengviau kaip kriminalistui? Jie susiduria su negyvais daiktais, nemokančiais aktyviai priešintis, mėtyti pėdas, vilioti į klystkelius. Tiesa, negyvi akmenys negali sąmoningai klaidyti tyrinėtojiui. Tačiau kiek apgaulės slypi juose pačiuose? Kiek klaidų įsibrovė į pirmuosius pranešimus apie tą ar kitą radinį? Juk joks archeologas negali susipažinti su visų radinių originalais, išsklaidytais po Europą ir visus pasaulio muziejus. Tiesa, šandien radinį galima tiksliai įsivaizduoti iš fotografijos, bet dar toli gražu ne viskas nufotografuota, dar dažnai reikia pasitenkinti subjektyviai traktuotu ir savaip išdailintu piešiniu. Juk piešiniai, kurių autoriai paprastai neturi nieko bendro su mitologija ir senovės tyrinėjimu, dažniausiai yra netikslūs ir klaidinantys.

Luvre galima pamatyti sarkofagą, papuoštą skulptūrine Amuro ir Psichėjos grupe. Dešinioji Amuro ranka yra numušta, bet jos plauštaka išliko ant Psichėjos skruosto. Du prancūzų archeologai šią ranką savo pranešimų iliustracijose pavertė barzda. Barzdotoji Psichėja!

Nors šie piešiniai yra tikrai absurdiški, kitas prancūzas, Luvro katalogo autorius, rašo: "Sarkofago skulptūrinės grupės kūrėjas nesuprato siužeto, nes Psichėją pavaizdavo apsi-rengusią moteriškę, bet apžėlusią barzda".

O štai ar neparodo dar vienas pavyzdys, kaip toli galima nueiti klystkeliais, dažnai tokiomis painiais, kad panašų žmogus net norėdamas nesugalvos?

Venecijoje yra reljefas, ku-

rio scenos vaizduoja, kaip du berniukai veda porą jaučių, įkintytų į vežimą, su stovinčia moterimi. Reljefas maždaug prieš pusantro šimto metų buvo papildytas. Tuometinių aiškintojų nuomone, šios scenos iliustruojančios Herodoto pasakojimą apie Heros žynę Kipidę. Mat, tą moterį į šventyklą paprastai veždavo jaučiai, bet kartą, negavusi gyvulių, ji pakinkė į vežimą abu savo sūnus, ir tie ją nuvežė į šventyklą. Motina susigraudino ir meldė dievus, kad tie jos sūnums duotų didžiausią žemišką laimę. Ir Hera, pasitarusi su dievais, abu sūnus švelniai užmigdė paskutiniu miegu, nes rami mirtis ankstyvoje jaunystėje esanti didžiausia laimė.

Remdamiesi tokiu aiškiniu, restauruotojai kūrinių papildė. Grotos po moters kojomis virto vežimu su ratais, o virvės galas vieno berniuko rankoje — iena. Pagausėjo ornamentai, išryškėjo kontūrai, o pats reljefas pagilėjo. Visa tai vel buvo interpretuojama, prikeriant dar daugiau naujų detalių. Remiantis tokiu aiškiniu, reljefas buvo klaidingai datuotas, ornamentus imta laikyti piešiniais, o šventyklą — kapų koplyčia; pagaliau ir Herodoto pasakojimas neišvengė klaidinančių puošmenų, nes visas restauravimas buvo perdėm klaidingas. Reljefas visai nebuvo Herodoto pasakojimo iliustracija. Antikiniais laikais Herodoto aplamai niekas neilustravo. Vežimą restauratorius paėmė iš savo fantazijos, bet to, jis sauvaliavo taip drąsiai, kad net ratams nepašyktėto stipinų, kurie, taip ornamentuoti, antikiniais laikais aplamai niekur neužtiknami. Tiek iena, tiek gyvulių pakinktai yra jo fantazijos vaisius. Ar šis pavyzdys nerodo, į kokius klystkelius mus kartais atveda neteisingas aprašymas?

Mes minėjome Herodotą — autorių, kurio veikalai, lyg koks nesenkantis šaltinis, mums nuolat teikia žinių apie datas, apie meno kūrinius ir jų autorius. Antikiniai veikalai, vis vien kada jie būtų parašyti, yra hermeneutikos pagrindas. Tačiau kaip dažnai jie klaidina archeologus! Juk ar neskelbia rašytojai ankštesnės tiesos, viršijančios banalią tikrovę? Ar jie nesinaudoja istorija (ypač mitais) kaip medžiaga, kuri, performuota, praturtėjusi jai duotais bruožais, virsta meniniu kūriniu?

Rašytojai meluoja! — pasakys mūzas niekinas žmogus. Jei poetinė laisvė, kuriai mokslinis tikslumas nėra būtinas, yra melas, tai senovės autoriai ne mažiau meluodavo, kaip nūdieniai. Ir archeologas turi gerokai paplušti, kol įvairiausių teiginių labirinte suranda tikrą kelią. Jeigu, pavyzdžiui, mums rūpi susiekti, kada Fidijas iš auksu ir dramblio kaulo pagamino garsiąją Dzeuso olimpiečio statulą, turime pirmiau sužinoti jo paties mirimo datą. Tačiau antikiniai autoriai Eforas,

Diodoras, Plutarchas ir Filochoras šiuo klausimu pateikia labiausiai prieštaraujančius duomenis, iš kurių matyti, kad Fidijas mirė kalėjime, kad jis iš kalėjimo pabėgo, kad jis Elidėje buvo nuteistas mirti ir nužudytas, kad jis ten ramiausiai sulaukė natūralios savo mirties. Ir tik palyginti neseniai atrastame ir 1910 metais Ženevoje paskelbtame papiruse randame duomenų, kurie patvirtina Filochoro pranešimo turinį.

Visa tai mums padeda įsivaizduoti tas painiavas, kurias archeologas, betarpiškai susidūręs su savo objektu, turi įveikti kastuvu ir įžvalgumu. Pasakoti apie visus mokslinės kritikos metodus, apie tai, kaip objekto stebimi, piešiami ir aprašomi, kaip juos pažinti padeda mitologija, literatūra, epigrafinė medžiaga arba net rastos monetos ir įrankiai, kaip radiniai aiškinami, kombinuotu būdu juos lyginant, tiriant jų vietas, jų padėtį ir aplinką, pasakoti apie visa tai — reikėtų peržengti mūsų veikalo temai numatytas ribas ir nesiškaityti su populiariu knygos pobūdžiu.

Pagaliam, kad galvosūkių mėgėjams netrūktų pramogos ir malonumo, galime paklausti: ką vaizduoja štai šis piešinys? Tuoj pat pridursime, kad archeologai šios mįslės dar nėra išspėdę.

Kaip iš paveiklo matome, šis bronzinis daiktas pagal savo išorę ir formą yra pentagono dekaedras. Visos paviršiaus dekaedras. Visos paviršiaus plokštumos pačiame centre turi po vieną apvalią įvairaus dydžio angą, o vidus yra visai tuščias. Šis ir visi kiti panašūs egzemplioriai buvo rasti šiauriniame Alpių pakrastyje, o visa radinių aplinka rodo, kad jie kadaise priklausė romėnams.

Vienas aiškintojų šį paslaptingą daiktą laiko vaikų žaisliuku, kitas spėlioja, kad čia esama kažkokio azartinio lošimo, trečias linkęs manyti, kad juo būdavo matuojami cilindriniai kūnai, o ketvirtam atrodė, kad tai esanti žvakidė.

Ir suprask žmogus, kas tai per daiktas?

(Iš "Dievai, kapai ir mokslininkai").

VENGTI SVETIMZODŽIŲ

Teisėjas: Liudininke, ar tamsta esi visiškai tikra, kad šis kaltinamasis yra identiškas su anuo vyriškiu, kurį tamsta buvai susitikusi?

Liudininkė: Taip, ponas teisėjas.

Teisėjas: Ar tamsta žinai, ką reiškia žodis identiškas?

Liudininkė: Ne, ponas teisėjas.

AUTOBUSE

Viename žmonių perpildytame autobuse vienas vyras sėdėjo akis užmerkęs ir galvą nuleidęs. "Gal tamsta sergate?" pasiteiravo autobuso konduktorius.

— O ne, aš tik negaliu matyti stovinčių moterų, — pasiteisino šis.

MENO ŽINIOS

Redaguoja MIKAS ŠILEIKIS

“MENAS TURĖTŲ BŪTI MIRĖS”

Michigano universiteto Technologijos instituto mokytojas Edwin A. Baker, kovo 20 dieną Chicago Tribune parašė savo nuomonę apie dabar Chicagos Meno institute tebevykstančią Chicagos ir 100 mylių radijuse bienalę — tapybos darbų parodą. Jis taip pasisako:

“Sprendžiant iš paskirtų dailininkams premijų, menas turėtų būti miręs, nes šiais metais Pauline Palmer \$1,500 premija buvo paskirta už tapybą “No. 7”, yra geras geltonosios mirties pavyzdys. Šiandienis menas sutrūnyjo iki žemiausio laipsnio, kokio dar nebuvo visoje žmonijos istorijoje.

“Man atrodo, kad daugumą žmonių užhipnotizavo modernaus meno meistras Picasso. Palyginus su visų laikų dideliais meno meistrais, jis stovi gilioje duobėje ant kopėčių pasilipęs.

“Didžioji šių dienų meno dalis stokoja veržlumo, jėgos ir kitų dimensijų. Kada gi menininkai susipras, jog jų darbai turi parodyti emocijas, reakciją, kuri būtų nuosirdi ir reikšminga. Čia nėra tik šiaip sau kažkas, ką būtų galima nušluostyti nuo odos paviršiaus.

“Komercija ir materializmas įšaldė menininkų emocijas, jausmus į ledą luitą. Tuo pačiu kartu — jų dvasią ir jų sielą.”

Iš dalies galima sutikti su p. Baker mintimis, kad šių dienų menininkai vis labiau ir labiau domisi technikos dalykais. Reikia manyti, kad šis posūkis į mechanizmo sistemas, reiškia naujos, “oficialios”, meno srovės gimimą, kuri su estetinė filosofija nieko bendra neturi.

Technika ir dvasinės kultūros menas yra skirtingi dalykai, nors vienas kitam nekenkia ir nesivaržo. Smerktinas

tiktai profanizmas, menkavertiškumas, paniekimas kitų žmonių šventų įsitikinimų, pvz. kalbamoj parodoj yra vienas paveikslas, kur varlė ant kryžiaus pririšta. Toks paveikslas įžeidžia krikščioniško pasaulio žmonių jausmus. Yra ir buvo daugiau panašių darbų, kurie liudija nesveiko proto arba piktos valios pasėkas.

Meno sveikumas ar silpnumas priklauso nuo paties menininko dvasios būties. Juo labiau originalus yra menininkas, juo labiau sugeba stebėti gyvenimą, juo gilesnis ir reikšmingesnis yra jo menas. Juo labiau kultūrinis gyvenimas komplikuoatas, juo toliau einama nuo gamtos, nes kultūra išskiria gamtą, priima naujas formas, nes gamta žmogaus nepatenkina. Žmogus kuria savo kultūrą, nes kultūra, kaip tokią, yra palenkta žmogaus užgaidoms, jo valiai. Mūsų laikų kultūra yra pereinamame ženkle iš vienos būties į kitą, atseit, seka nuolatinis ieškojimas peržengiamojo taško, kad būtų galima eiti toliau nesustojant. Kada negalima peržengti taško iš pasikartojančios būties, tada pergyvenama tam tikra krizė. Tada atsiranda spekuliacija be atsakomybės. Šito pasėkoje šiandieną ir turime įvairios rūšies profanizmo dailėje.

Dailės meno kultūros krizė prasidėjo devyniolikto amžiaus pabaigoje, prasidėjus literatūros ir mokslo naujai erai Europoje ir Amerikoje. Modernusis menas, įžengdamas į naują apsisprendimo gadynę, prarado tai, ką iki šiol buvo laimėjęs ir nepasiekė to, ko turėjo pasiekti. Tačiau šito dar negalima laikyti dideliu pralaimėjimu, nes žmogus pereina iš vienos situacijos į kitą, jis eina ten, kur dar

nepateko. Atsitraukdamas nuo gamtos, tikėjosi sukurti naują meno kultūrą, naują realybę aukštesniame laipsnyje. Daug kam atrodo, kad naujojo meno kultūrai ir doktrinos virsta anti-kultūra, sukilimu prieš gamtą, žmogaus prigimtį ir prieš kultūrą. Todėl taip yra, kad žmogus negali pastoviai kultūros taške apsigyventi, už tat jis keičia savo planus, reformuoja savo kūrybą, nes negali vietoje stovėti ir negali grįžti prie savo senųjų paminklų. Taip visada buvo, pvz. mums yra žinomas architektūros evoliucijos kelias, nuo senovės graikų gadyinės iki mūsų laikų moderniosios statybos. Tas pats vyko ir tapyboje bei vaizdiniame mene bendrai.

Menas yra estetiškai filosofinė dogma, turinti savo kultus ir doktrinas, nes menas yra žmogaus estetinės reikšmės objektyviškoji dalis t. y. aukščiausias dvasinės kultūros poraiškis arba principas. Kaip jau aukščiau buvo minėta, modernios epochos žmogus, norėdamas peržengti esamos kultūros tašką, kur jam atsibodo pasikartojančios būties padėtis, bando kurti naujus svajonių pasaulius. Ar toji svajonių kūryba ko verta, jis pats nežino. Tikrai laikas tegalės nuspręsti.

Abstraktinė dailė remiasi dinamiškos išraiškos doktrina. Ji atsistoja naujos meno kultūros akiratyje, išskeldama daug naujų formų, kurios neturi ryšių su išoriniu pasauliu, nei su gamta. Ši doktrina griauja Platono filosofijos dėsnius, kad “...kur nėra gamtinio grožio, ten nėra nei estetikos”. Dabar visi moderniojo meno kultai arba ir kai kurios srovės atmeta simetriškąją sistemą. Tačiau šie pasąmoniniai abstraktiniai simboliniai turi reprezentaciją savo rémuose, patys iš savęs bet neturi santykių su gamta. Gamta tiktai medžiaga, kuri neturi organizmo. Atmesdamas žmogus gamtą, pereina į heteronominį — svajonių pasaulį (kiti sako — kosminį), nes iš dalies jis atsisako ir nuo mokslo, nes mokslas neatmeta gamtos. Gamta mokslui yra pagrindas. Tokiu būdu dailininkas at-

siduria abejotinoj pozicijoj, nes užsibrėžė perdidelę pareigą ir problemas, kurių nepajėgia nugalėti. Viso to pasėkoje pasidarė didelė įtampa tarp menininkų ir visuomenės.

TRUMPAI IŠ MENO ISTORIJS

ROMANIKA IR GOTIKOS STILIUS

(Tęsinys)

A. de Coumont, miręs 1873 m., buvo pirmas rašytojas, kuris Vakarų Europoje po Charlemagnės prasidėjus vystyti dviem architektūros stiliams, pirmąjį pavadino romansu arba romanika. Šis romanikos terminas buvo priimtas meno istorijos, nes kaip architektūros, taip ir skulptūros menas turėjo romaninę kilmę bei stilių. Tačiau iš dalies šis stilius Prancūzijoje turėjo tautinį pobūdį, bet iš kitos pusės — Romos elementų įtaką.

Gotikos stilius pradžioje neturėjo tikros sąvokos, kuri nei buvo propaguojama nei kuriamą gotų. Gotikai pavadinimą davęs Rafaelis savo raportažė popiežiui Leonui X, kai jis buvo Romoje užsiangažavęs meno darbams. Žodis “gotika” tuo metu buvo vartojamas kaip sinonimas barbarams, nes romėnai nemėgo barbarų. Taip pat ir Italijoje gotikos stilius nebuvo populiarus. Gotikos epitetai bandė populiarinti italų istorikas Vasari (1574). Vėliau gotikos stilius buvo laikomas prancūzų architektūros menu, nes ten ir buvo pradėta statyti gotiško stiliaus bažnyčios, kaip pakaitalas romanikos architektūrai. Bet paskutiniame Viduramžių trečdalyje, gotika buvo gramozdiška ir neturėjo išraiškos, kokią turėjo vėlesnių laikų gotika. Gotikos architektūra susidomėjo Anglijos architektai ir jos stilių išvystė iki aukščiausio laipsnio pvz. Westminsterio katedra. Tuo pačiu kartu ir Prancūzijoje gotikos menas klastėjo.

Studijuodami romaniką ir gotiką (bažnyčias), tuoj pamatysime skirtumą tarp šių dviejų stilių. Pirmasis (romanika) stilius sunkus, slėgiantis, nežiūrintis aukštų bokštų. Vėlesnioji romanika turi gotikos elementų. Gotikos stilius originalus dar ir dėlto, kad jo konstrukcija turi trikampio formos aspektų. Gotikos idėjinė sąvoka — siekti Dievo išaukštinimo: statyti aukštus bažnyčios bokštus, nes juo aukštesnis bokštas, juo greičiau maldos pasiekia Dievo ausį... Romanikos bažnyčia išreiškia didingumą ir sąmoningą stiprybę.

(Bus daugiau)

— Chicagos Meno institutas netolimoje ateityje surengs Rembrandto kūrinių parodą, kuri bus sudaryta iš privačių kolekcijų.

— Chicagos Meno institute gegužės mėnesį bus iš Stockholmo (Švedijos) surengta piešinių paroda.

MAGDALENA STANKUNIENĖ

“Birželis” (Lino raizėnys)